

**АДАПТАЦІЯ ДО ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ЯК
ФАКТОР УСПІШНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ**

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ АДАПТАЦІЇ ЯК ФІКТОРУ УСПІШНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ.....	6
1.1. Аналіз понятійно-категоріального апарату.....	6
1.2. Зміст поняття «адаптація».....	9
РОЗДІЛ 2. ПРОЦЕС СОЦІАЛЬНОГО СТАНОВЛЕННЯ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ.....	12
2.1. Сутність та основні механізми адаптації студентів до вищого навчального закладу.....	12
2.2. Соціально-психологічні особливості студентів як окремої вікової категорії.....	14
РОЗДІЛ 3. ДОСЛІДЖЕННЯ АДАПТАЦІЇ ЯК ФАКТОРУ УСПІШНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ.....	20
3.1. Програма дослідницької роботи з виявлення стану адаптованості студентів молодших та старших курсів вищого навчального закладу.....	20
3.2. Аналіз результатів емпіричного дослідження та шляхи оптимізації процесу адаптації студентів до вищого навчального закладу.....	23
ВИСНОВКИ.....	27
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	29
ДОДАТКИ.....	32

ВСТУП

Актуальність теми. Успішна адаптація молодого покоління була актуальною на різних етапах розвитку людства. Зміна соціальних орієнтирів, переоцінка традиційних цінностей призвели до суперечливості й хаотичності в світі молоді, значною частиною якої є студенти.

Аналіз теоретичних джерел показав, що проблеми соціального становлення людини зверталися провідні вчені різних напрямів: Е.Воронцова, Е.Дюркгейм, Г.Зіммель, Ч.Кулі, Дж.Мід, Р.Парк, Т.Парсонс, Г.Тард. У сучасних дослідженнях філософський та соціологічний аспекти проблеми адаптації особистості в загальному вигляді розглянуто такими вченими, як: Н.Андреєнкова, М.Лукашевич, В.Москаленко та ін., психологічний – Б.Ананьєв, Г.Андрєєв, та ін. Особливості адаптації студентської молоді як окремої соціально-демографічної групи досліджують А.Мацокін, Г.Овчаренко, С.Сечка, О.Язловецька. Значення позанавчальної діяльності студентів у вищих навчальних закладах висвітлено в працях С.Савченко, Л.Шейна та ін.

Актуальність проблеми дослідження та практична потреба у визначенні шляхів її розв'язання зумовили вибір теми роботи : «Адаптація як фактор успішної соціалізації студентської молоді до вищого навчального закладу».

Метою роботи є дослідження теоретичних та практичних засад адаптації студентської молоді до вищого навчального закладу, як фактору їх успішної соціалізації. Відповідно до мети визначено такі завдання:

- 1) узагальнити теоретичні дослідження щодо змісту поняття «адаптація»;
- 2) охарактеризувати соціально-психологічні особливості адаптації студентів в умовах вищого навчального закладу;
- 3) визначити психологічні проблеми адаптації студентської молоді в умовах вищих навчальних закладів;
- 4) дослідити рівень адаптованості студентської молоді до вищого навчального закладу;

5) обґрунтувати засоби покращення адаптації студентів до вищого навчального закладу.

Об'єкт дослідження – соціалізація студентської молоді до вищого навчального закладу.

Предмет дослідження – адаптація як фактор успішної соціалізації студентської молоді до вищого навчального закладу.

Методи дослідження. Використання теоретичних методів дозволило відокремити положення, які потребували перевірки. Емпіричні методи дали змогу виявити рівень адаптованості студентів до вищого навчального закладу, серед них: діагностувальний експеримент, обробка результатів дослідження (представлена у відсотковому співвідношенні), графічні методи (побудова таблиць) дала можливість представити наочні результати досліджуваної роботи.

Етапи дослідження: на першому етапі розкрито та проаналізовано теоретичні аспекти проблеми що досліджуються; на другому етапі було розроблено програму експериментального дослідження, підібрано діагностичний інструментарій ; на третьому етапі було проведено порівняльний експеримент щодо визначення адаптованості студентів молодших та старших курсів вищого навчального закладу; на четвертому – проаналізовано результати експерименту та зроблено висновки до поставлених завдань дослідження.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що:

- узагальнено науково-теоретичні підходи до з'ясування сутності факторів успішної соціалізації студентської молоді;
- уточнено поняття «адаптація», виявлено змісті і компонентну структуру, цього явища;
- перевірено певні аспекти адаптацію студентів в умовах вищого навчального закладу.

Практичне значення: одержані результати можуть бути застосовані для розробки методичних рекомендацій щодо оптимізації шляхів успішної

соціалізації студентської молоді використанні на практиці у діяльності вищих закладів освіти різних рівнів акредитації.

Публікації. Матеріали роботи викладені в науковій статті «адаптація до вищого навчального закладу як фактор успішної соціалізації студентської молоді» у фаховому виданні: Наукові праці: Науково-методичний журнал. Педагогіка. – Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2019 р.

Структура. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ АДАПТАЦІЇ ЯК ФІКТОРУ УСПІШНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ.

1.1. Аналіз понятійно-категоріального апарату

Соціалізації студентської молоді пов'язана передусім з навчанням у вузі, з опануванням багатьох нових дисциплін необхідних для професійного становлення особистості. Тому найважливішим чинником, який впливає на процес соціалізації у цьому віці, є навчальна діяльність.

Навчальна діяльність – один із видів діяльності студентів, спрямований на засвоєння ними теоретичних знань, умінь і навичок [2].

З комунікативного погляду: «навчання – двоєдина діяльність педагога і студента. Вона має системний характер, предметом її є взаємодія між тим, хто навчає, і тим, хто вчиться». Складна сукупність взаємодій і зв'язків викладача і студентів опосередковується системою засобів, методів і організаційних форм навчання та спілкування. Процес навчання охоплює не тільки дидактичний, пов'язаний із засвоєнням знань компонент, а й соціально-психологічний, що відтворює характер взаємин у студентській групі, соціально-психологічну групову атмосферу, рівень розуміння в системі «педагог-студент» [26].

Адаптація є важливим процесом в житті кожного студента. Поняття «адаптація» розглядається вченими з різних точок зору. Так, психологічний словник трактує це поняття таким чином. Адаптація (лат. – пристосовувати) у психології особистості – пристосування індивіда до умов соціального середовища та існування в ньому. Адаптивність (лат. – пристосовувати) – інтегративна властивість, яка характеризує ступінь психологічної адаптації особистості, визначається відповідністю (власне адаптивність), відносною невідповідністю (не адаптивність) або крайнім ступенем невідповідності і відсутністю можливості адаптації (дезадаптивність) між цілями, устремліннями індивіда і досягнутими результатами [27].

Адаптація також зумовлена психологічними особливостями студентів молодших курсів, найбільш важливими з яких є:

- а) формування почуття дорослості та власних поглядів,
- б) прагнення до самоутвердження особистості,
- в) устремління до пізнання навколишнього світу,
- г) загострення почуття справедливості та ін.

Студенти приходять у вищий навчальний заклад у тому віці, коли процес ціннісного самовизначення особистості ще не завершений. Тому, основним змістом процесу соціалізації на цьому етапі є адаптація – пристосування індивіда до нових умов. Така поведінка може бути реактивною (реакції на зміни зовнішнього середовища) і цілеспрямованою (у формі діяльності). Перетворювальні дії людини призводять до зміни навколишнього світу. Вони можуть набути конструктивної (творчість) і неконструктивної (руйнування) форми [30].

Психологічний словник трактує поняття «студент» наступним чином: «Студент» – («ретельно працюючий», «такий, що займається») – учень вищого, у деяких країнах і середнього навчального закладу. Невід’ємною частиною для студентів є «вищий навчальний заклад» – це окремий вид установи, яка є юридичною особою приватного або публічного права, діє згідно з виданою ліцензією на провадження освітньої діяльності на певних рівнях вищої освіти, проводить наукову, науково-технічну, інноваційну та/або методичну діяльність, забезпечує організацію освітнього процесу і здобуття особами вищої освіти, післядипломної освіти з урахуванням їхніх покликань, інтересів і здібностей» [5].

Поняття «адаптація фізіологічна» є важливою частиною кожного студента [27]: «Адаптація фізіологічна» – пристосування до умов зовнішнього середовища шляхом формування функціонального стану, адекватного умовам проживання й здійсненню необхідної діяльності, що забезпечується зміною структури гомеостатичного регулювання.

Одне з перших визначень поняття «студентська молодь» було дано в 1968 р. В.Т. Лісовським: «Студентська молодь – покоління людей, що проходять стадію соціалізації, засвоюють, а в більш зрілому віці вже засвоїли, освітні, професійні, культурні й інші соціальні функції; залежно від конкретних історичних умов вікові критерії молоді можуть коливатися від 16 до 30 років».

Психологічний словник трактує категорію «особистість» саме так: «Особистість» – стійкий комплекс якостей, властивостей, набутих під впливом відповідної культури суспільства та конкретних соціальних груп, до яких належить індивід [27].

Поняття «Успішний» трактується в словнику синонімів як: «вдалий, щасливий, результативний, ефективний, плідний, блискучий, успіхи учнів». Щодо поняття «фактор», це умова, чинник, рушійна сила будь-якого процесу чи явища[12].

У філософському словнику соціальних термінів знаходимо таке тлумачення категорії «соціалізація»: «процес формування людської особистості на основі навчання та виховання; процес соціалізації історично зумовлений, виявляє себе в тому, що утворюється конкретно-історична особистість конкретного суспільства; його зміст, стадії та механізми соціалізації визначаються соціально-економічними структурами суспільства» [27, с. 540].

Популяризатором терміна «соціалізація» стосовно людини є американський соціолог Ф.Гідінгс, котрий у 1887 р. у праці «Теорія соціалізації» вжив його в значенні, близькому до сучасного, – «розвиток соціальної природи або характеру індивіда, підготовка людини до соціального життя» [19].

За визначенням українського дослідника Г.Лещука соціалізація – це процес повної інтеграції особистості в соціальну систему, в результаті якого відбувається її соціальна адаптація. Вчений переконаний, що соціалізація визначається характером самого суспільства, його характеристиками та потребами [11].

Отже, сутність адаптаційної соціалізації полягає в тому, що в її процесі людина формується як член того суспільства, до якого вона належить. Тобто, це процес становлення особистості, засвоєння цінностей, норм, установок, зразків поведінки, прийнятих у даному суспільстві.

1.2. Зміст поняття «адаптація»

Адаптація особистості у різні вікові періоди, яким відповідають етапи її розвитку і становлення, характеризується специфічними соціально-психологічними особливостями. У найзагальнішому виді етапи соціалізації можна співвіднести з періодизацією життя людини: дитинство (до 12 років), юність (до 18 років), молодість (18–35 років), дорослість (35–60 років) й похилий вік (60 і більше років) [18].

Охарактеризуємо особливості адаптації студентської молоді в процесі її соціалізації. Саме цей період пов'язаний передусім з навчанням у вузі, з опануванням багатьох нових дисциплін, необхідних для професійного становлення особистості. Тому найважливішим чинником, який впливає на процес соціалізації у цьому віці, є навчальна діяльність.

Процес навчання охоплює не тільки дидактичний, пов'язаний із засвоєнням знань, компонент, а й соціально-психологічний, що відтворює характер взаємин у студентській групі, соціально-психологічну групову атмосферу, рівень розуміння в системі «педагог – студент» та ін. Дія цих чинників зумовлює конкретні особливості соціалізації студентства. У цьому контексті особливо значущою є проблема адаптації студентів до умов навчання у вузі, зумовлена недостатньою орієнтацією вчорашнього школяра в соціально-психологічному просторі нового для нього соціального інституту [21].

У підсумку зазначимо, що особистість – це людська індивідуальність, яка виступає як суб'єкт пізнання й перетворення світу. В свою чергу, людина стає особистістю в міру засвоєння соціального досвіду в усіх його проявах (способів і засобів виробництва, духовної культури, прийомів чуттєвого пізнання, абстрактного мислення тощо).

Адаптація особистості здійснюється за допомогою низки засобів, специфічних для конкретного суспільства, певної соціальної верстви та віку тих, на кого спрямований адаптаційний вплив. Будь-які суспільство, держава чи соціальна група мають історично апробований набір позитивних і негативних, формальних і неформальних санкцій – способів переконання і заборон, примусу і тиску (аж до застосування фізичного насильства) та вираження визнання й відзнаки. З їх допомогою поведінка окремого індивіда і цілих груп людей приводиться у відповідність до прийнятих у певній культурі взірців, норм і цінностей [8]. При цьому надзвичайно вагомою в цьому контексті є дослідження І.Кона, який підкреслив, що ефективність інститутів адаптації сьогодні повинна оцінюватися не тільки за результатами їх забезпечення засвоєння і відтворення особистістю традиційних цінностей і навичок, скільки за їх здатністю підготувати молоде покоління до самостійної творчої діяльності, постановки та вирішення нових завдань, яких не було і не могло бути у досвіді минулих поколінь [11, с. 47].

Опора на такий розподіл факторів адаптації дає змогу до макрорівня технологій соціалізації особистості віднести розробку та реалізацію проектів та соціальних програм національного масштабу: молодіжну соціальну політику загалом, державні соціальні проекти, соціальні проекти у галузі освіти, розвитку фізкультури і спорту, створення розгалуженої мережі закладів соціального захисту різного профілю. Є.Воронцова обґрунтовує свою думку тим, що вказані технології допомагають вирішити цілу низку завдань: виховання характеру дитини, формування у молодого покоління здорового способу життя та вміння працювати в команді (саме цих якостей особливо потребує сучасна молодь), вміння досягати поставлених цілей та підпорядковувати окремі потреби головній меті, вміння боротися за досягнення життєво важливих і суспільно значущих цілей [3, с. 40].

Перші охоплюють необхідність досягнення особистістю на кожному віковому етапі конкретного рівня фізичного і сексуального розвитку, вимагаючи пізнання властивого оточуючій культурі тілесного канону;

засвоєння пов'язаних із статтєво-рольовою поведінкою елементів етикету, символіки, кінетичної мови (жести, міміка тощо); розвитку і (або) реалізації фізичних задатків; ведення здорового, адекватного статі та віку способу життя.

Соціально-культурним завданням (пізнавальним, морально-етичним, ціннісно-смысловим) притаманна власна специфіка не лише на кожному віковому етапі, а й в конкретному соціально-історичному періоді, оскільки ці завдання об'єктивно визначаються суспільством у цілому. Від індивіда очікують [8]:

- прилучення до наявного рівня суспільної культури, володіння певною сумою знань, умінь, навичок, досягнення бажаного для соціуму ступеня сформованості цінностей;
- ефективного вирішення завдань, пов'язаних із участю в сімейному житті, виробничо-економічній діяльності тощо.

Соціально-психологічні завдання – це поступове, відповідно до кожного вікового етапу, формування свідомості особистості, її активне самовизначення, самореалізація і самоствердження. При цьому самоусвідомлення особистості у такому контексті можна розглядати як процес досягнення нею в кожному віці певної міри самопізнання, наявності відносно цілісної «Я»-концепції, набуття певного рівня самоповаги і само сприйняття [5].

Підсумовуючи сказане вище, зауважимо, що процес соціалізації та адаптації молодого покоління спрямований на досягнення двох головних цілей – інтеграції особистості у соціум на основі засвоєння соціальних ролей та забезпечення відтворення суспільства внаслідок засвоєння усталої у ньому системи переконань та зразків поведінки – особливий інтерес у цьому контексті представляє аналіз притаманних вказаному соціуму широкий спектр технологій адаптації.

РОЗДІЛ 2

ПРОЦЕС СОЦІАЛЬНОГО СТАНОВЛЕННЯ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ

2.1. Сутність та основні механізми адаптації студентів до вищого навчального закладу

Студентство – своєрідна соціальна категорія молоді, організаційно об'єднана інститутом вищої освіти. Дослідники цього вікового періоду розглядають студентство як специфічну соціально-професійну групу з урахуванням її власного місця в структурі держави, соціального знання, соціально-психологічних і політичних рис. Студенти – це відносна спільність особистостей, зумовлена домінуючою єдністю мети і завдань у справі оволодіння професією, а також ідентичними організаційними структурами життєдіяльності, що забезпечують результативність впливу всіх факторів вузівського навчально-виховного процесу [30].

Студентський період є важливою стадією адаптації й має певні ознаки, зокрема:

- відбувається активне включення молодих людей у нове середовище;
- посилюється самостійність у виборі цінностей, ідеалів, середовища для спілкування, видів діяльності, що підвищує необхідність рівноправної, демократичної партнерської взаємодії;
- удосконалюються механізми саморегуляції, самокорекції;
- домінуючим фактором впливу стає нове соціальне середовище (академічна група, групи за інтересами) [23, с. 3].

Метою адаптації студентів перш за все є активне опанування ними досвідом попередніх поколінь та уміннями використовувати його в інтересах створення власного добробуту не на шкоду іншим.

Г.Овчаренко у своєму дослідженні [20], присвяченому особливостям процесу соціалізації студентської молоді виділяє у наявності трьох її стадій.

Перша стадія – адаптаційна (охоплює перший і частково другий курси) – спрямована на оволодіння способами навчально-професійної діяльності, її основним змістом є адаптація індивіда до нових умов. Друга стадія – ціннісно-діяльнісна, або диспозиційна (охоплює частково другий, третій і четвертий курси) – забезпечує розв’язання протиріччя між ціннісними орієнтаціями на цілі життєдіяльності й засобами їх досягнення, детермінованими соціальними умовами життя індивіда. Основні зусилля на цій стадії адаптації сконцентровано на подальшому розвитку особистості студента, а у випадку необхідності – на корекції її окремих якостей. Третя стадія – професійна (охоплює випускний курс) – сприяє завершенню професійно-особистісного становлення студентів, перетворенню їх у активних суб’єктів адаптаційного процесу. На кожній стадії не тільки розв’язуються специфічні завдання розвитку особистості, але й створюються умови для переходу на наступну. Таким чином, процес адаптація студентів містить практичну, психологічну й моральну підготовку до професійної життєдіяльності [30].

Процес адаптації як складова педагогічного процесу у закладах вищої освіти набуває змісту творення освітньо-виховних і практично-життєвих передумов особистісного й соціального становлення студента, а саме [30]:

1) розвивається його здатність до реалістичної самооцінки і самосприйняття у загальному контексті усвідомлення і прийняття своєї соціальної життєвої диспозиції;

2) уможлиблюється формування адекватних життєвих орієнтацій і виборів (навчальних, професійно-виховних, сімейно-побутових, духовних);

3) відбувається поступальне становлення множини соціальних (групових, міжособистісних) відносин і взаємин молодого людини на макрос, мезон, мікроб рівнях, її суспільного буття, та їх розвиток як просторі її особистісного, духовного і соціально-практичного життя і дорослішання, формується життєвий стиль особистості;

4) нагромаджується особистий досвід суспільного життя й взаємодій, а відтак, і відповідні знання, уміння, навички, компетенції, звички, створюються

базисні когнітивні, емоційно-вольові й практично-діяльнісні персональні передумови виконання множини соціальних ролей дорослої людини – економічних, господарсько-побутових, гендерних, сімейних, батьківських, педагогічних, громадських, політичних;

5) формуються соціальні потреби, якості й здатності особистості – комунікабельність, культурна розвиненість і вихованість, громадянськість і патріотизм тощо, а також її духовність – світоглядні переконання й установки, базисні форми і рівні свідомості й самосвідомості, розвинена почуттєвість, зокрема, здатність до вищих людських почуттів.

З огляду на викладене, приходимо до висновку, що оскільки студентський вік – це період активного формування внутрішньої потреби особистості співвідносити власні прагнення з інтересами суспільства, то він є сенситивним, т.т. найбільш сприятливий період для розвитку тих чи інших якостей чи психічних функцій. Цей період означає найкраще поєднання умов для формування конкретних психічних процесів) для засвоєння соціального досвіду, активної суспільно значущої діяльності. Особливості процесу адаптації студентів зумовлені його стадіями, оскільки адаптивна, ціннісно-діялісна і професійна стадії адаптаційного процесу відрізняються за завданнями, змістом, формами й методами, мають свою логіку та результати.

2.2. Соціально-психологічні особливості студентів як окремої вікової категорії

Вікові особливості – комплекс фізичних, пізнавальних, інтелектуальних, мотиваційних, емоційних властивостей, притаманних більшості людей одного віку. Другий період юності (від 17 до 25 років) пов'язаний з початком навчання у вищому навчальному закладі та початком роботи на виробництві. Для 17-18 років характерною є певна зрілість у розумовому, моральному та соціально-суспільному плані: підсилюються свідомі мотиви поведінки. У розвитку інтелекту з 18 до 35 років розрізняють два мікро-періоди: від 18 до 25 років та

від 26 до 35 років. Кожний з періодів визначається різними темпами та швидкістю розвитку психічних функцій та інтелекту в цілому.

Перший період характеризується неперервною пульсацією та ритмічністю у розвитку так званих інтелектуальних функцій та інтелекту в цілому. У другому періоді спостерігаються повільніші зміни в розвитку зазначених функцій. У першому періоді особливо помітні пульсації у мисленні та пам'яті. Спади в мисленні безперервно змінюються підйомами приблизно через три роки. З 26 років і в подальшому зміни мають більш однорідну спрямованість. До 32 років відбувається поступовий підйом з двома невеликими спадами у 28 років та у 31 рік. Після 32 років (точки максимуму) рівень мислення поступово знижується до спаду в 35 років (О.І.Степанова)[11].

Зміни пам'яті у першому періоді також мають ритмічний характер, однак коливання тут не такі значні, як у мисленні. Період коливань охоплює приблизно чотири роки. З 26 до 30 років спостерігається поступовий спад пам'яті (Я.Л.Петров). Зміни уваги у першому періоді також мають характер коливань. У перші чотири роки (18-21 років) коливання набувають значущості. З 26 до 29 років спостерігається помірне зростання рівня уваги, яке досягає максимуму в 323–3 роки. Спад простежується у вікових групах 34-35 років [23].

Отже, період з 18 до 25 років (пізня юність, або рання зрілість) характеризується найбільшими змінами, що визначаються високими показниками розвитку інтелектуальних функцій. Оптимальні точки розвитку інтелекту припадають на 19, 22 та 25 років. У подальшому спостерігається відносна стабілізація, що супроводжується підвищенням рівня вербального інтелекту. Найвищих показників розвиток вербального інтелекту досягає в 30 років. Це явище можна пояснити накопиченням запасу знань та набуттям життєвого досвіду [17].

Для невербального інтелекту також характерні циклічність та мінливість. Розбіжності в рівнях розвитку вербального і невербального інтелекту високо значущі. На основі підйомів та спадів рівнів інтелектуальних функцій можна виокремити вікові мікро-періоди:

- 18-25 років – період відносно високого розвитку мислення, пам'яті та низького рівня розвитку уваги;
- 26-29 років – період найнижчого рівня розвитку мислення і пам'яті та високого рівня розвитку уваги;
- 30-33 роки – період відносно високого рівня розвитку пам'яті, мислення, уваги;
- 34-36 років – період спаду рівнів розвитку цих психічних функцій[21].

В єдиному циклі людського життя стан зрілості становить серію періодів, у яких зміна між-функціональної мінливості підготовлюється за рахунок структурних змін психофізіологічних функцій [12].

Одним зі значних чинників, що впливають на інтелектуальний розвиток дорослої людини є навчання, яке керує процесом розвитку пізнавальної діяльності: студенти та учні старших класів, як виявили дослідження (О.Степанова, Ю.Кулюткін), мають більш високий розвиток інтелекту за рахунок підйому працездатності пам'яті, уваги та мислення. Розумовий потенціал як готовність до навчання якоюсь мірою визначається рівнем освіти. Внаслідок розумової діяльності можливе тренування механізмів інтелектуальних функцій дорослої людини, що свідчить про неперервний розвиток і після завершення дозрівання організму [21].

Другий період юності, на який, як правило, припадає початок навчання у вищих навчальних закладах, характеризується максималізмом та категоричністю оцінок, які інколи переходять у негативне ставлення до думки дорослих, не сприйняття їхніх порад, що може призводити до конфліктів.

Складні та нові завдання, які постають перед студентами вже на першому курсі, потребують чіткої організації навчального процесу, набуття навичок самостійної роботи з навчальною та науковою літературою, умінь самостійно розподіляти свій час. Розумова, моральна та громадська зрілість студентів виявляється в умінні організувати своє навчання, побут та відпочинок [18].

Період навчання у вищих навчальних закладах – це важливий період соціалізації людини. Соціалізація – це процес формування особистості в певних соціальних умовах, процес засвоєння соціального досвіду, у ході якого людина перетворює його у власні цінності, вибірково вводить у свою систему поведінки ті норми та шаблони, які прийняті в певній групі та суспільстві. У студентському віці діють всі механізми соціалізації: засвоєння соціальної ролі студента, підготовка до оволодіння соціальною роллю (спеціаліста-професіонала), механізми наслідування та механізми соціального впливу з боку викладачів та студентської групи. Явища конформізму також можуть спостерігатися в студентському середовищі[23].

Студентський вік характеризується також прагненням самостійно й активно обирати певний життєвий стиль та ідеал, що відповідає умовам соціалізації, згідно з якими індивід повинен відігравати активну роль. Отже, навчання у вищих навчальних закладах є потужним фактором соціалізації особистості студента і цей процес відбувається впродовж самої життєдіяльності студентів і викладачів [17].

Юнацький вік (18-25 років) можна характеризувати як усталено концептуальну соціалізацію, коли формуються усталені властивості особистості. При цьому засвоюються як норми відносин між людьми, так і професійно-трудова вміння і навички. У подальшому людина вже не лише засвоює соціальний досвід, а й відтворює його шляхом активного впливу на середовище через свою діяльність.

Навчання у вищому закладі освіти для сучасної молодої людини один з найважливіших періодів її життєдіяльності, особистісного зростання та становлення як фахівця з вищою освітою. Пошук шляхів успішної адаптації до змінених соціальних умов та нової діяльності є нагальною проблемою для кожного, хто переступив поріг вищого закладу освіти [29].

Особливу вагомість адаптаційні процеси набувають за умов зміни середовища життєдіяльності, щонайперше на початкових етапах навчання у виші. Вони вимагають від молодої людини активації механізмів адаптації і

часто призводять до стану психологічного перенапруження. Так, доведено, що формування нового стереотипу поведінки упродовж першого року навчання призводить до дезадаптаційного синдрому в 35–40% першокурсників [13].

Проблема першокурсників полягає не тільки в тому, щоб сприйняти і зрозуміти нову для них систему, а й у тому, щоб прийняти її на емоційно-особистісному рівні, знайти в ній особистісні сенси. Актуалізація потенційної загрози, яку породжує неадаптивність до нових умов життєдіяльності, може виявитися у відсутності орієнтації в соціально-психологічному просторі навчального закладу, що зумовлює певну ізольованість, негативно позначається на самооцінці особистості, на процесі міжособистісного спілкування в групі тощо. Усе це нерідко провокує втрату інтересу до навчання, здобуття вищої освіти [3].

Надмірна орієнтація на свою групу породжує пасивність в освоєнні соціально-психологічного простору вищого навчального закладу, переважання у вчинках стратегії уникнення невдачі. Але, як свідчать результати досліджень, студентське середовище є толерантнішим до різноманітних стилів життя та взаємодії, ніж шкільне, і диктат студентських мікрогруп буває, як правило, менш тотальним, ніж у підлітків.

Успішній адаптації сприяє наявність в академічній групі позитивного соціально-психологічного клімату. Соціально-психологічний клімат – морально-психологічний настрій, який відтворюється у взаєминах у групі, умови, що створюють ефективний процес навчальної діяльності [11].

Будь-який соціально-психологічний клімат, в тому числі й студентської групи, перебуває під впливом соціально-психологічного клімату в суспільстві, умов життєдіяльності колективу, особливостей суспільної думки, психологічного зараження, наслідування, групової динаміки, особливостей міжособистісного спілкування. Позитивними ознаками соціально-психологічного клімату в групі є: наявність позитивної перспективи для групи та для кожного її індивіда; довіра та висока вимогливість один до одного; ділова критика; вільне висловлювання власної думки; відсутність тиску як у

групі, так і ззовні; достатня поінформованість про цілі та завдання групи; задоволеність від належності до групи та від процесу спілкування; прийняття на себе відповідальності за справи спільності тощо. Позитивний соціально-психологічний клімат у студентській групі сприяє задоволенню у студентів потреби у спілкуванні, розкриттю їх індивідуальних рис, позитивному ставленню до навчання, якщо це є цінністю групи, тощо [11].

Необхідною умовою ефективної адаптації під час навчання є наявність зворотного зв'язку. Йдеться про взаєморозуміння, тобто про розуміння іншої людини, взаємин на різних рівнях взаємодії: «педагог – студент», «студент – студент» тощо. Взаєморозуміння між педагогом і студентом розглядають як стан внутрішньої згоди, який має певні особливості, зумовлені характером і умовами навчальної діяльності.

Процес адаптації в студентській групі може супроводжуватися конфліктами, які нерідко провокують негативні емоції і позначаються на навчальній діяльності студента. Коли суперечності виникають у сфері особистісно-прагматичних інтересів, то вони легко переходять у неприязнь і ворожнечу. Якщо конфлікт між студентом і викладачем не припиняється, у студента може виникнути внутрішня неприязнь як до особистості викладача, так і до навчальної дисципліни, яку він викладає [4].

Як правило, сформувавши свою ціннісну картину світу, людина зберігає її незмінною впродовж усього життя. Формується вона переважно на етапі адаптації індивіда, що передує періоду зрілості. Надалі система цінностей людини змінюється лише в кризові періоди. Це стосується здебільшого структури цінностей і відображає зміни пріоритетів, внаслідок чого одні цінності стають більш значущими, інші – поступаються їм місцем. У суспільствах, що трансформуються, ця система не спрацьовує, оскільки суттєві зрушення у суспільній системі цінностей породжують для більшості людей нагальну потребу сприйняти нові орієнтири, перебудувати особистісну систему цінностей. Це безпосередньо стосується і студентства, яке намагається досягти взаєморозуміння у стосунках, керуючись принципами терпимості.

РОЗДІЛ 3

ДОСЛІДЖЕННЯ АДАПТАЦІЇ ЯК ФАКТОРУ УСПІШНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

3.1. Програма дослідницької роботи з виявленням стану адаптованості студентів молодших та старших курсів вищого навчального закладу

Для проведення діагностувального етапу експерименту щодо виявлення рівня адаптованості студентів вищого навчального закладу було розроблено програму дослідження, що складається з наступних компонентів.

Проблемна ситуація. Прийшовши у стіни вищого навчального закладу, абітурієнт зустрічається із низкою труднощів. Серед яких виділяють переживання, пов'язані з перехідним періодом: від шкільного до дорослого життя; невизначеність мотивації вибору професії; неготовність до самостійного життя, налагодження побуту (особливо для нерезидентів); психологічна неготовність до відповідальності за себе, свої вчинки, прийняття рішень; відсутні або недостатньо розвинені навички самостійної роботи; навчальне навантаження, що є значним і нерівномірним; невміння регулювати час, відведений на навчання і відпочинок; відсутність навичок самоконтролю, саморегуляції поведінки та діяльності; нерозвинені вольові якості студентів, що, як правило, поєднуються із залежністю від близької мотивації; несформованість мотивації навчання в обраній професії. Виникнення цих труднощів можна пояснити низкою особливостей: входженням у новий колектив зі зміною соціальної ролі; збільшенням фізичних і моральних навантажень; зміною ритму життя, звичок, деяких цінностей; посиленням відповідальності за свої дії.

Об'єкт дослідження: студенти вищого навчального закладу.

Предмет дослідження: рівень адаптованості студентів молодших та старших курсів до вищого навчального закладу.

Мета дослідження: виявити рівень адаптованості студентської молоді до вищого навчального закладу як фактору їх успішної соціалізації.

Завдання дослідження:

- 1) розробити програму емпіричного дослідження;
- 2) підібрати діагностичний інструментарій;
- 3) визначити рівень адаптованості студентів молодшого та старшого курсів вищого навчального закладу з метою порівняння рівня їх соціалізації;
- 4) проаналізувати результати дослідження та зробити висновок.

Спосіб збору інформації: Дослідження проводилося за допомогою тестування.

Тип вибірки - гніздовий. У вибірку дослідження увійшли студенти молодшого та старшого курсів Миколаївського національного університету імені В.О Сухомлинського.

Інструментарій дослідження. Для реалізації програми дослідження було використано методику «Діагностика соціально-психологічної адаптації» (К Роджерс, Р. Даймонд) [Додаток А].

Методи дослідження ефективності адаптації повинні давати можливість отримання кількісних показників критеріїв, реєстрації змін, що відбуваються в процесі адаптації по кожному з них, статистичного аналізу отриманих з їх допомогою результатів .

З огляду на те, що в картині динаміки адаптаційного процесу все більшого значення отримують власне особистісні психологічні сили розвитку, такі як локус контролю, особливості самооцінювання, самосприйняття себе та інших, прагнення до домінування, емоційний комфорт та ін., виникає питання про надійну і валідну психологічній діагностиці цих складових, які, крім того, доцільно розглядати в якості критеріїв оцінки ефективності адаптації.

Вирішити це завдання можна спробувати за допомогою методики діагностики соціально-психологічної адаптації, запропонованої в 1954 р. К.Роджерсом і Р.Даймондом. Методика апробована і стандартизована на різних вибірках учнів у вітчизняних школах і вузах. Шкала як вимірювальний

інструмент виявила високу диференціальну здатність в діагностиці не тільки станів адаптації та дезадаптації, а й особливостей уявлень про себе, їх перебудови в вікові критичні періоди розвитку і в критичних ситуаціях, що спонукають індивіда до переоцінки себе і своїх можливостей.

У опитувальнику містяться висловлювання про людину, її спосіб життя: переживаннях, думках, звичках, стилі поведінки. Їх завжди можна співвіднести з нашим власним способом життя.

Респонденту пропонувалось прочитавши або прослухавши чергове висловлювання опитування, приміряти його до своїх звичок, свого способу життя і оцінити: якою мірою цей вислів може бути віднесено до нього.

Логічний аналіз основних понять:

Адаптація – (притосування), процес притосування до мінливих умов зовнішнього середовища; притосування будови і функції організмів до умов навколишнього середовища.

Студент – «ретельно працюючий», «такий, що займається» - учень вищого, у деяких країнах і середнього навчального закладу.

Вищий навчальний заклад – окремий вид установи, яка є юридичною особою приватного або публічного права, діє згідно з виданою ліцензією на провадження освітньої діяльності на певних рівнях вищої освіти, проводить наукову, науково-технічну, інноваційну та/або методичну діяльність, забезпечує організацію освітнього процесу і здобуття особами вищої освіти, післядипломної освіти з урахуванням їхніх покликань, інтересів і здібностей.

Пізнавальна діяльність – процес відображення в мозку людини предметів та явищ дійсності.

Дослідження – пошук нових знань або систематичне розслідування з метою встановлення фактів; (вузько розуміючи) науковий метод (процес) вивчення чого-небудь.

Анкетування – метод отримання інформації шляхом письмових відповідей респондентів на систему стандартизованих запитань попередньо підготовлених бланків – анкет.

Етапи дослідження. Дослідження соціально-психологічної адаптації студентів молодшого та старшого курсів вищого навчального закладу до навчання включає аналіз за такими параметрами: адаптивність-дезадаптивність, самоприйняття-неприйняття себе, прийняття інших-неприйняття інших, емоційний комфорт-емоційний дискомфорт, інтернальність-екстернальність, прагнення до домінування-прагнення до підпорядкування.

3.2. Аналіз результатів емпіричного дослідження та шляхи оптимізації процесу адаптації студентів до вищого навчального закладу

Тестування на виявлення рівня адаптованості до вищого навчального закладу студентів молодших та старших курсів проводилося серед студентів одного з Миколаївських вишів. У ході проведення дослідження були отримані результати, які були піддані подальшій обробці й детальному аналізу. Процедура тестування була наступною.

Студентів було розподілено на дві рівні групи: групу А і групу Б. До групи А потрапили студенти одного із старших курсів вищого навчального закладу, до групи Б – студенти-першокурсники. Порівняння двох груп студентів старшого та молодшого курсів дозволять нам провести порівняльний аналіз рівня їх адаптованості.

Під час інтерпретації тесту, було використано формулу за якою вираховуються результати, а саме $A = [a / (a + b)] \times 100 \%$. Де А – адаптивність у відсотках, а – адаптивність у кількості тестових балів, b – дезадаптивність у кількості тестових балів, також самоприйняття (S) та емоційна комфортність (E). Сприйняття інших: $L = (1.2 a / (1.2 a + b)) \times 100\%$; інтегральність: $I = (a / (a + 1.4 b)) \times 100 \%$; прагнення до домінування: $D = (2 a / (2 a + b)) \times 100 \%$.

Тест складався з 101 запитання, що складає 100 % відповідей. Також, було виділено три рівня адаптованості: високий рівень – 100-68 балів; середній рівень – 67-56 балів; низький рівень – 55-53 бали.

Таблиця 3.1.

Результати діагностики соціально-психологічної адаптованості

Експериментальна група	Результат (у %)
Експериментальна група А	Високий рівень – 100
Експериментальна група Б	Високий рівень – 0 Середній рівень – 60 Низький рівень – 40

Із результатів таблиці бачимо, що студенти-старшокурсники мають вищий рівень адаптованості до навчального закладу ніж студенти-першокурсники. Тобто складні та нові завдання, які постають перед студентами вже на першому курсі, потребують чіткої організації навчального процесу, набуття навичок самостійної роботи з навчальною та науковою літературою та умінь самостійно розподіляти свій час. Студенти першого курсу вищого навчального закладу, менш адаптовані, що є цілком зрозуміло, а отже й менш соціалізовані в суспільне життя.

Мал. 3.1. Результати діагностики соціально-психологічної адаптованості

Як видно на мал. 3.1. рівень адаптованості студентів старшого курсу дорівнює 362 балам, а студентів першого курсу – 265 балам. Тобто, адаптованість студентів старшого курсу згідно зазначених показників вища, на відміну від студентів першого курсу рівень адаптації яких є явно нижчим.

Результати емпіричного дослідження показали, що студенти старшого курсу є більш адаптованими до вищого навчального закладу, тобто це свідчить про те що вони добре ознайомлені з самим змістом навчальної діяльності, прагнення досягти в ній певних позитивних результатів. Щодо результату студентів першого курсу було визначено, що вони ще не повністю адаптувалися до вищого навчального закладу і відповідно мають певні складнощі як в університеті так і в суспільній життєдіяльності.

Шляхи оптимізації процесу адаптації студентів до вищого навчального закладу мають ґрунтуватись на тому, щоб у перший період навчання необхідно звернути увагу на те, щоб у навчальному процесі ширше використовувалися проблемні методи навчання і виховання, прищеплювалися практичні навички та любов до майбутньої професії. Бажано взяти під контроль випадки вибуття студентів з навчального закладу, аналізуючи при цьому причини відсіву, а також, вдосконалювати систему заохочень у навчанні.

Якщо студент ще до вступу у вищий навчальний заклад твердо вирішив питання про вибір професії, усвідомив її значення, позитивні та негативні фактори, то навчання у вищому навчальному закладі буде цілеспрямованим і продуктивним, і адаптація буде здійснюватися без особливих труднощів.

Рекомендації психологів щодо шляхів оптимізації процесу адаптації студентів до вищого навчального закладу є наступними: [30, с.380]:

- Не порушувати норм та правил поведінки;
- Брати активну участь у заходах, які проводяться в коледжі;
- Виконувати рекомендації викладачів щодо навчання;
- Співпрацювати з групою та завжди підтримувати один одного;
- Регулярно відвідувати заняття;
- Стримувати негативні емоції;
- Бути впевненим у собі і своїх діях;
- Не відмовляти у допомозі тим, хто цього потребує;
- Бути цілеспрямованим, ставити перед собою чітку мету та досягати її;
- Концентрувати свою увагу на навчанні;

- Співпрацювати з викладачами та студентами;
- Вдосконалювати свої знання;
- Вирішувати всі проблеми з куратором;
- Ввічливо та з розумінням ставитись до людей із особливими потребами;
- Не боятись пробувати щось нове для себе;
- Поважати думку оточуючих;
- Відповідати на парах;
- Намагатись досягти нових та корисних знань;
- Радіти кожному дню, проведеному у ВНЗ, адже цей період – неповторний.

Таким чином, успішна адаптація першокурсників до життя та навчання у вищому навчальному закладі є підґрунтям подальшої соціалізації розвитку кожного студента як особистості та майбутнього фахівця.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

У роботі було опрацьовано питання щодо адаптації студентської молоді до вищого навчального закладу як фактору їх успішної соціалізації.

1. Узагальнюючи теоретичні дослідження щодо змісту поняття «адаптація» визначено, що адаптація як фактор соціалізації студентської молоді пов'язана передусім з навчанням у вузі, з опануванням багатьох нових дисциплін, необхідних для професійного становлення особистості. Тому, найважливішим чинником, який впливає на процес соціалізації у цьому віці, є навчальна діяльність. Адаптація є важливим процесом в житті кожного студента. Поняття «адаптація» розглядається вченими з різних точок зору, єдиним в них є те, що це пристосування індивіда до умов соціального середовища та існування в ньому.

2. Характеристика соціально-психологічних особливостей адаптації студентів в умовах вищого навчального закладу дозволяє класифікувати етапи адаптації, які можна співвіднести з періодизацією життя людини. Було встановлено, що особистість – це людська індивідуальність, яка виступає як суб'єкт пізнання й перетворення світу. В свою чергу, людина стає особистістю в міру засвоєння соціального досвіду в усіх його проявах: способів і засобів виробництва, духовної культури, прийомів чуттєвого пізнання, абстрактного мислення тощо.

Обґрунтування сутності адаптації студентської молоді доводить, що оскільки студентський вік – це період активного формування внутрішньої потреби особистості співвідносити власні прагнення з інтересами суспільства, то він є сензитивним. Цей період означає найкраще поєднання умов для формування конкретних психічних процесів для засвоєння соціального досвіду, активної суспільно значущої діяльності. Особливості процесу адаптації студентів зумовлені його стадіями.

3. Визначено психологічні проблеми адаптації студентської молоді в умовах вищих навчальних закладів, а саме було узагальнено труднощі адаптації

студентів на початкових етапах навчання у ВНЗ, які обумовленні низкою особливостей: переживання, пов'язані з перехідним періодом – від шкільного до дорослого життя; невизначеність мотивації вибору професії; недостатня психологічна підготовка до самостійного життя, необхідність приймати рішення та брати на себе відповідальність за власні дії і вчинки; невміння здійснювати психологічну саморегуляцію поведінки і діяльності; нові умови діяльності студента у закладі освіти тощо.

4. Рівень адаптованості студентської молоді до вищого навчального закладу було досліджено за допомогою тесту «Методика дослідження соціально-психологічної адаптації» К.Роджерса – Р.Даймонда. За загальними результатами ми бачимо закономірність, яка полягає в тому, що студенти-старшокурсники мають вищий рівень адаптованості в порівнянні зі студентами першого курсу.

5. Обґрунтовуючи засоби покращення адаптації студентів до університетського життя, було виявлено шляхи оптимізації процесу адаптації студентів до вищого навчального закладу, основними з яких є: дотримання дисципліни, активна участь в життєдіяльності спеціальності та вишу, гарне навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеев Т. Ф. Соціалізація особистості : можливості й ризики : наук.- метод. посіб. / Т. Ф. Алексеев – К. : Педагогічна думка, 2007. – 152 с.
2. Артемова Л.В. Педагогіка і методика вищої школи: [Навчально-методичний посібник для викладачів, аспірантів, студентів магістратури] / Л.В. Артемова. – К.: Кондор, 2008. – 272 с
3. Воронцова Е.А. Социология адаптации: проблемы и перспективы / Е.А. Воронцова // Научно-теоретический журнал «Ученые записки». – 2010. – № 12 (70). – С. 36-41.
4. Гарасимів Т.З. Особистість та проблеми її адаптації / Т.З. Гарасимів // Форум права. – 2009. – №3. – С.156-161.
5. Дуткевич Т. В., Яцюк В. А, Вікова і педагогічна психологія (курс лекцій та практикум): Навч. посібник. - Кам'янець-Подільський, 2005, -С. 45-47.
6. Дьюидж. Психология и педагогика мышления (Как мы мыслим) / Дж.Дьюи. – М.: Лабиринт, 1999. – 192 с.
7. Дюркгейм Э. Социология: ее предмет, метод, предназначение / Э.Дюркгейм. [Пер. с фр., составление, послесловие и примечания А.Б.Гофмана]. – М.: Канон, 1995. – 352 с.
8. Загарницька І.І. Адаптація дитини: сутність, фактори, технології / І.І.Загарницька // Нова парадигма: журнал наук. праць; гол. ред. В. П. Бех. – К.; 2011. – Вип. 104. – С. 41-51.
9. Зверева І.Д. Соціально-педагогічна робота з дітьми та молоддю в Україні : теорія і практика : монографія / І.Д.Зверева. – К.: Правда Ярославичів, 1998. – 394 с.
10. Кон И.С. В поисках себя : личность и ее самосознание / И.С.Кон. – М.: Политиздат, 1984. – 335 с.
11. Кон И.С. К этнографическому изучению мира детства / И.С.Кон // Сов. педагогика. – 1981. – № 9. – С. 44-48.
12. Лещук Г.В. Адаптація особистості як соціально-педагогічне явище : [Електронний ресурс] / Г.В. Лещук // Науковий вісник Ужгородського

національного університету. – Вип. 20. – Режим доступу:
<https://dspace.uzhnu.edu.ua/>

13. Лукашевич М.П. Адаптація. Виховні механізми і технології: навч.-метод. посібник / М.П. Лукашевич. – К.: ІЗМН, 1998. – 112 с.

14. Лемак М.В., Петрищев В.Ю. Методичне видання психологу для роботи. Діагностичні методики./ Ужгород Видавництво Олександри Гаркуші. – 2011.

15. Мардахаев Л.В. Социальная педагогика : учебник / Л.В.Мардахаев. – М.: Гардарики, 2005. – 269 с.

16. Мацокін А.П. Теоретичні основи управління процесом адаптації студентської молоді / А.П.Мацокін [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2008-2/doc/1/10.pdf>.

17. Методы педагогического исследования / Под ред. В.И.Журавлева. – М.: Просвещение, 1972.

18. Мудрик А.В. Социализация и «смутное время» / А.В.Мудрик. – М.: Знание, 1991. – 80 с.

19. Мудрик А.М. Социализация человека / А.М.Мудрик. – М.: Издательский центр «Академия», 2006. – 304 с.

20. Овчаренко Г.Е. Педагогічні умови адаптації студентів мистецько-педагогічної спеціальності у позанавчальній діяльності: автореф. дис. на здобуття наук, ступеня канд. пед. наук / Г.Е.Овчаренко. – Луганськ, 2005. – 20 с.

21. Орбан-Лембрик Л.Е. Соціальна психологія : підручник: У 2 кн. Кн. 1: Соціальна психологія особистості і спілкування / Л.Е.Орбан-Лембрик. – К.: Либідь, 2004. – 576 с.

22. Парсонс Т. Человек в современном мире / Т.Парсонс. – [пер. с англ.]. – М.: Прогресс, 1985. – 428 с.

23. Савченко С.В. Науково-теоретичні засади адаптації студентської молоді в позанавчальній діяльності в умовах регіонального освітнього

простору: автореф. дис. на здобуття наук, ступеня д-ра пед. наук / С.В.Савченко. – Луганськ, 2004. – 42 с.

24. Сечка С. Проблема адаптації студентської молоді у громадських об'єднаннях та організаціях в педагогічній теорії 60-80-х років ХХ ст. / С.Сечка / Психолого-педагогічні проблеми сільської школи : наук. зб. Уман. держ. пед. ун-т ім. Павла Тичини. – 2011. – Вип. 37. – С. 301-310.

25. Смелзер Н. Соціологія / Н. Смелзер. – [пер. с англ.]. – М.: Феникс, 1998. – 688 с.

26. Современная западная социология: словарь / [авт.-состав. Давыдов Ю.Н. и др.]. – М.: Изд-во полит. лит., 1990. – 432 с.

27. Філософський словник соціальних термінів / [уклад. В.Андрущенко та ін.]. – Х.: Вид-во «Корвін», 2002. – 672 с.

28. Черниш Н.Й. Соціологія/ Н.Й.Черниш. – Львів: Кальварія, 2003. – 474 с.

29. Шеїна Л.О. Аналіз результатів адаптації студентської молоді / Л.О.Шеїна . – Вісн. Запоріз. нац. ун-ту : Педагогічні науки / гол. ред. Л.І.Міщик. – 2008. – № 1. – С. 252-256.

30. Язловецька О.В. Особливості адаптації студентів вищого навчального закладу / О.В.Язловецька // Наукові записки КДПУ. Серія: Педагогічні науки / ред. В.В.Радул [та ін.]. – Кіровоград : КДПУ ім. В.Винниченка, 2011. – Вип. 93. – С. 206-210.

ДОДАТКИ

Додаток А

Методика дослідження соціально-психологічної адаптації

К.Роджерса Р.Даймонда [14]

Вік досліджуваного: з 14 років.

Процедура дослідження

Досліджуваному пропонується прочитати висловлювання та порівняти їх зі своїм досвідом. У бланку слід зазначити відповідь, базуючись на таких оцінках:

- 0 - це мене зовсім не стосується;
- 1 - це мене не стосується;
- 2 - мабуть, це мене не стосується;
- 3 - не знаю, чи це мене стосується;
- 4 - це схоже на мене, але маю сумніви;
- 5 - це схоже на мене;
- 6 - це точно я.

Текст методики

1. Відчуваю незручність, коли вступаю з кимось у діалог.
2. Не маю бажання розкриватися перед іншими.
3. У всьому подобається ризик, боротьба, змагання.
4. Маю до себе високі вимоги.
5. Часто сварю себе за те, що зробив.
6. Часто відчуваю себе пригнобленим.
7. Маю сумніви, що можу подобатися особам протилежної статі.
8. Свої обіцянки виконую завжди.
9. Теплі, добрі стосунки з оточуючими.
10. Людина стримана, замкнена; тримаюся осторонь.
11. У невдачах звинувачую себе.
12. Людина відповідальна; на себе можна покластися.

13. Відчуваю, що не у змозі змінити щось, усі зусилля марні.
14. На багато речей дивлюся очима однолітків.
15. Приймаю в цілому ті правила й вимоги, яких варто дотримуватись.
16. Власних переконань і правил не вистачає.
17. Подобається мріяти, іноді - вдень; важко повертається від мрії до реальності.
18. Завжди готовий(а) до захисту і навіть нападу: переживаю образи болісно, розмірковуючи над способами помсти.
19. Умію керувати собою і власними вчинками, примушувати себе або дозволяти собі; самоконтроль для мене - не проблема.
20. Часто змінюється настрій: настає нудьга.
21. Усе, що стосується інших, не хвилює: зосереджений(а) на собі, зайнятий(а) собою.
22. Люди, як правило, мені подобаються.
23. Не соромлюся своїх почуттів, відкрито їх виражаю.
24. Серед великого скупчення людей відчуваю себе дещо самотньо.
25. Нині бажаю все покинути, кудись сховатися.
26. З оточуючими зазвичай вільно спілкуюся.
27. Важко боротися із самим собою.
28. Напружено сприймаю доброзичливе ставлення оточуючих, якщо вважаю, що не заслуговую на нього.
29. У душі - оптиміст, вірю у найкраще.
30. Людина вперта; таких називають важкими.
31. До людей критичний(а), засуджую їх, якщо вважаю, що вони цього заслуговують.
32. Часто відчуваю себе не тим, хто веде, а тим, кого ведуть: мені не завжди вдається думати і діяти самостійно.
33. Більшість із тих, хто мене знає, добре до мене ставиться, люблять мене.
34. Іноді бувають такі думки, про які не хочеться комусь розповідати.

35. Людина з привабливою зовнішністю.
36. Відчуваю себе безпомічним(ою), маю потребу відчувати когось поруч.
37. Приймаючи рішення, виконую його.
38. Приймаючи самостійні рішення, не можу звільнитися від впливу інших людей.
39. Відчуваю почуття провини, навіть коли звинувачувати себе немає сенсу.
40. Відчуваю неприязнь до того, що мене оточує.
41. Усім задоволений(а).
42. Почуваюся погано: не можу організувати себе.
43. Відчуваю млявість; усе, що раніше хвилювало, стало байдужим.
44. Урівноважений(а), спокійний(а).
45. Роздратований(а), часто не можу стриматися.
46. Часто відчуваю себе ображеним(ою).
47. Людина спонтанна, нетерпляча, гарячкувата: бракує стриманості.
48. Буває, що поширюю плітки.
49. Не дуже довіряю своїм почуттям: вони іноді підводять мене.
50. Досить важко бути самим собою.
51. На першому місці - думки, а не почуття: перед тим як щось зробити, добре поміркую.
52. Те, що відбувається, тлумачить по-своєму, здатен(а) нафантазувати зайве.
53. Терплячий(а) до інших і приймаю кожного таким, яким він є.
54. Намагаюся не думати про свої проблеми.
55. Вважаю себе цікавою людиною - привабливою як особистість, помітною.
56. Людина сором'язлива.
57. Обов'язково треба нагадувати, підштовхувати, щоб доводив(ла) справу до кінця.
58. У душі відчуваю перевагу над іншими.

59. Немає нічого, у чому б виявив(ла) індивідуальність, своє "Я".
60. Боюся думок інших про себе.
61. Честолюбний(а), небайдужий(а) до успіху, схвалення: у тому, що для мене суттєво, намагаюся бути кращим(ою).
62. Людина, у якої на даний момент багато такого, що викликає презирство.
63. Людина діяльна, енергійна, ініціативна.
64. Пасую перед труднощами й ситуаціями, які загрожують ускладненнями.
65. Просто недостатньо оцінюю себе.
66. Ватажок, вмію впливати на інших.
67. Ставлюся до себе в цілому добре.
68. Людина наполеглива, мені завжди важливо зробити все по-своєму.
69. Не подобається, коли з кимось порушуються зв'язки, особливо - якщо починаються сварки.
70. Досить довго не можу прийняти рішення, потім маю сумніви щодо його правильності.
71. Розгублений(а), невпевнений(а) у собі.
72. Задоволений(а) собою.
73. Йому часто не щастить.
74. Людина приємна, приваблюю інших.
75. Можливо, не дуже вродливий(а), але можу подобатись як людина, особистість.
76. З презирством ставлюся до осіб протилежної статі й не маю контактів із ними.
77. Коли треба щось зробити, мене охоплює страх, сумніви.
78. Легко, спокійно на душі, немає нічого, що сильно хвилювало б.
79. Умію наполегливо працювати.
80. Відчуваю, що расту, дорослішаю: змінююся сам(а) і змінюється ставлення до навколишнього світу.

81. Іноді говорю про те, про що насправді не маю уявлення.
82. Завжди говорю тільки правду.
83. Схвильований(а), напружений(а).
84. Щоб я щось зробив(ла), треба вперто наполягати на цьому.
85. Відчуваю невпевненість у собі.
86. Обставини часто змушують захищати себе, виправдовуватись і обґрунтовувати свої вчинки.
87. Людина поступлива, м'яка у ставленні до інших.
88. Людина, якій подобається міркувати.
89. Іноді подобається хизуватися.
90. Приймаю рішення і відразу змінюю їх; звинувачую себе у відсутності волі, а вдіяти з собою нічого не можу.
91. Намагаюся покладатися на свої сили, не розраховує на чийсь допомогу.
92. Ніколи не запізнююсь.
93. Відчуваю внутрішню несвободу.
94. Відрізняюся від інших.
95. Не дуже надійний(а), на себе не можна покластися.
96. Добре себе розумію, усе в собі приймаю.
97. Товариська, відкрита людина; легко спілкуюся з людьми.
98. Сили і здібності відповідають тим завданням, які треба вирішувати; усе може виконати.
99. Себе не цінує: ніхто мене не сприймає серйозно, у кращому випадку усі до мене ставляться поблажливо, просто терплять.
100. Хвилююся, що забагато переймаюся особами протилежної статі.
101. Усі свої звички вважає позитивними.

Обробка та оцінювання результатів

Підраховуються коефіцієнти за формулами:

адаптація (A), самоприйняття (S), емоційна комфортність (E):

$$A, S, E = (a / (a+b)) \cdot 100\%;$$

сприйняття інших:

$$L = (1,2a / (1,2a + b)) \cdot 100\%;$$

інтегральність:

$$I = (a / (a + 1,4b)) \cdot 100\%;$$

прагнення до домінування:

$$D = (2a / (2a + b)) \cdot 100\%.$$

Результати, менші від норми, інтерпретуються як надмірно низькі, а більші від норми - як високі.

№ з/п	Показники		Номери висловлювань	Норма
A	a	Адаптивність	4, 5, 9, 11, 12, 15, 19, 22, 23, 26, 27, 29, 33, 35, 37, 41, 44, 47, 51, 53, 55, 61, 63, 67, 68, 72, 74, 75, 78, 79, 80, 88, 91, 94, 96, 97, 98	68-136
	в	Деадаптивність	2, 6, 7, 13, 16, 18, 25, 28, 32, 38, 40, 42, 43, 49, 50, 52, 54, 56, 59, 60, 62, 64, 65, 70, 71, 73, 76, 77, 83, 84, 86, 90, 95, 99, 100	68-136

2	Неправда -		34, 45, 48, 81, 89	18-36
	Неправда +		8, 82, 92, 101	
S	a	Прийняття себе	33, 35, 55, 67, 72, 74, 75, 80, 88, 94, 96	22-42
	б	Неприйняття себе	7, 59, 62, 65, 90, 95, 99	14-28
L	a	Прийняття інших	9, 14, 22, 26, 53, 97	12-24
	б	Неприйняття інших	2, 10, 21, 28, 40, 60, 76	14-28
E	a	Емоційний комфорт	23, 29, 30, 41, 44, 47, 78	14-28
	б	Емоційний дискомфорт	6, 42, 43, 49, 50, 83, 85	14-28
I	a	Внутрішній контроль	4, 5, 11, 12, 19, 27, 37, 51, 63, 68, 79, 91, 98	26-52
	б	Зовнішній контроль	13, 25, 36, 52, 57, 70, 71, 73, 77	18-36
D	a	Домінування	58, 61, 66	6-12
	б	Підлеглість	16, 32, 38, 69, 84, 87	12-24
8		Есканізм (уникнення проблем)	17, 18, 54, 64, 86	10-20